

Tevbe ve Çeşitlerinin Matematik Görselleştirmeler Yoluyla Kavram Analizi

Metin Aysel

Dr. med. univ. Metin Aysel, Child and Adolescent Psychiatrist, Head of APSS, metin.aysel@yahoo.de

Assist. Prof. Dr. Doğan Yücel

Lecturer, dyucel58@gmail.com, Orcid: 0000-0001-6240-8886

Ülkü Er

MA, North American University, Dept. Of Mathematics, berraebru@gmail.com

Muhammed M. Akdağ

PhD., Islamic Sciences, Association for Psychological and Spiritual Sciences e.V., m.akdag@apss.eu

Sueda Gül

Teacher, Association for Psychological and Spiritual Sciences e. V., suedagulapss@gmail.com

Öz

Bu çalışma İslami bir terim olan tevbe ve çeşitlerini matematiksel görselleştirmeler analiz etmeyi hedeflemiştir. Bu tip görselleştirme çalışmaları literatürde oldukça yeni sayılabilecek bir usul olarak karşımızda durmaktadır. Tevbe ve çeşitleri belirlenmiş ve ağaç, spiral ve katmanlı yapılarla görseller yapılmıştır. Her bir görselleştirmenin altına yorumları derç edilmiştir. Her bir tevbe adımı eğitim bilim açısından değerlendirmeler ve örtüşmeler belirtilmiştir. Çalışma sonucunda dini bir terim olan tevbenin görselleştirmeler yoluyla anlaşılabilirliğinin artırıldığı görülmüştür. Araştırmada doküman analizi kullanılmış olup tasviri bir metotla konu ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar ve tartışmalar çalışmanın sonuna eklenmiştir. Bu şekilde bir çalışma iki farklı sahanın bir araya getirilip analiz edilmesi oldukça yeni, değerli ve önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim bilim, matematiksel görselleştirme, Phyton kodu, tevbe.

Conceptual Analysis of Repentance and its Types Through Mathematical Visualizations

Abstract

This study aimed to analyze the Islamic term "tawbah" (repentance) and its various types using mathematical visualizations. This type of visualization is a relatively new method in the literature. Repentance and its types were defined, and visualizations were created using tree, spiral, and layered structures. Comments were included below each visualization. Evaluations and overlaps from an educational science perspective were noted for each step of repentance. The study concluded that the understanding of the religious term "tawbah" was enhanced through visualizations. Document analysis was used in the research, and the subject was addressed using a descriptive method. The results and discussions are appended to the end of the study. This type of study, which combines and analyzes two different fields, is quite new, valuable, and important.

Keywords: Educational science, mathematical visualization, Python code, repentance.

Giriş

Matematiksel görselleştirmelerin dini ıstılahların anlaşılmasında kullanılması çok yeni sayılabilecek bir alandır. Gözle görünür kılmak bu tür ıstılahların daha anlaşılır ve zihin de canlandırılabilir olmalarını sağlamaktadır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalar arasında kimi dini metinlerin *Birinci Söz'e Kavramlararası Bir Yaklaşım ve Matematiksel Modelleme Denemesi* (Er vd., 2025b), *Bediüzzaman'ın İkinci Söz Eserindeki Kavramların Matematiksel Modelleme Yoluyla Bağlantılarının Analizi* (Er, Yücel, Aysel, Akdag ve Gül 2025a), *Matematiksel Modellemeler Yoluyla Bediüzzaman'ın Altıncı Söz Risalesinin Kavram İlişkilerinin Görselleştirilmesi ve Analizi* (Er vd., 2025a), *Explaining The Treatise on Nature (Tabiat*

Risalesi) with Mathematical Modeling and Visualizing It Via Python Code (Er vd., 2025d) çalışmalarında olduğu üzere görselleştirmeleri bulunmaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerimden bir surenin de *Yusuf Suresinin Anlam İlişkileri ve Hikâye Birleşenlerinin Python Kodlu Matematiksel Görselleştirmelerle Tahlili* (Yücel vd. 2025) ve *Yusuf Suresinin Psikoloji, Pedagoji, Sosyoloji ve İlahiyat Temelinde Matematiksel Görselleştirmeler Yoluyla Analizi* (Aysel vd, 2025) isimle makalelerde görselleştirilmeleri yapılmıştır. Öte yandan *Tevekkül kavramına metodolojik bir çerçeve denemesi* (Er vd, 2022) isimli makaledeki tasavvufi bir terimin de görselleştirmesi kaleme alınmıştır. Ayrıca *Pedagojik yaklaşımlar ve matematiksel modeller* adlı çalışma (Aktaş, 2015) ile *Eğitimde duygusal gelişim ve matematiksel modelleme başlıklı makale de* (Kalkan, 2018) dikkat çeken diğer çalışmalardır. Bu çalışmada ise tevbe, evbe ve inabe mefhumlarının daha önce yapılmamış olan matematiksel görselleştirmeleri yapılmış olacaktır. İslami ve beşeri ilme dair bir mefhumun bu şekilde ele alınması oldukça değerli ve önemli görülmektedir.

Tevbe Nedir?

Tevbe, bireyin yaptığı yanlışları fark ederek manevî bir pişmanlık duyması ve ardından sorumluluklarını yeniden üstlenerek doğruya yönelme sürecidir. Bu süreç, sadece bir davranışın terk edilmesinden ibaret değil, aynı zamanda bireyin zihnî, hissî ve ahlaki olarak yeniden yapılanmasıdır. Bu anlamda tevbe, eğitim bilimleri açısından değerlendirildiğinde bireyin *öz-farkındalık, ahlaki gelişim ve değer temelli öğrenme* gibi temel pedagojik alanlarını doğrudan ilgilendirir.

Bu bağlamda, bireyin pişmanlık duyması ve içsel bir dönüşüm yaşaması *Kohlberg'in* (1981) ahlaki gelişim kuramında tanımladığı post-konvansiyonel ahlak seviyesini çağırıştır. Bu düzeyde birey, haricî ödül veya cezadan ziyade, kendi manevî etik değerlerine göre karar verir. Benzer şekilde, tevbenin manevî deneyim yoluyla gelişmesi ve bireyin kendi değer dünyasında yeniden yapılandırılması gerektiği düşüncesi, *Dewey'in* (1938) *deneyim yoluyla öğrenme* ilkesine uygunluk gösterir. Çünkü ona gerçek öğrenme, bireyin hayatî süreçlerinde ortaya çıkar ve her yaşantı bireyin bir sonraki öğrenmesini etkiler.

Peki tevbe nedir ve nasıl tarif edilir? Gülen, tevbeyi;

Hataları itiraf edip pişmanlıkla kıvranmak, fevt edilen sorumlulukları yerine getirerek, yeniden toparlanıp Cenâb-ı Hakk'a yönelmek şeklinde ilk küçük yorumları ile tanıyacağımız tevbe; hakikat ehlince, duyguda, düşüncede, tasavvur ve davranışlarda Zât-ı Ulûhiyet'e karşı içine düşülen muhâlefetten kurtulup, O'nun emirleri ve yasakları zâviyesinden, yeniden O'nunla muvâfakat ve mutâbakata ulaşma gayretidir. Tevbe, sırf bir şeyin vicdanda kerih görülmesinden dolayı, o şeye karşı

tiksinti duyulması, terk edilmesi değildir. O, Allah'ın sevmediği, istemediği şeylerden -aklın zâhiri nazarında güzel görünse, yararlı olsa da- uzaklaşıp Hakk'a rücû etmektir (2011, s. 56) şeklinde tarif etmektedir.

Tevbe sürecinde bireyin zihinsel dönüşümü ise *Piaget*'nin (1972) bilişsel gelişim evreleri ile ilişkilendirilebilir. Ona göre birey soyut düşünme yetisini kazandıkça, ahlaki ve manevi konuları daha derinlikli kavramaya başlar. Dolayısıyla tevbe, bireyin aklı, hissî ve ahlaki gelişimini destekleyen çok katmanlı bir öğrenme ve dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir. Eğitsel uygulamalarda bu kavramın yalnızca dinî bir ritüel olarak değil, aynı zamanda *değer eğitimi*, *karakter gelişimi* ve *öz-anlayış* süreci olarak ele alınması, bireyin bütüncül gelişimi açısından son derece kıymetlidir.

Tevbe, bireyin kendi iç dünyasında yaşadığı bir dönüşüm süreci olarak, ahlaki gelişimle birlikte duygusal ve bilişsel farkındalığın da artmasını içerir. Bu bağlamda, bireyin yaptığı hatayı fark etmesi ve bu farkındalıkla yeniden bir yöneliş içine girmesi *Rogers*'ın (1969) benimsediği hümanist eğitim anlayışına paralel bir manevî gelişim sürecidir. *Rogers*'a göre birey, olumlu bir benlik algısı geliştirdiğinde değişim kaçınılmaz olarak başlar; içten gelen pişmanlık ve yeniden yapılanma bu gelişimin doğal sonucudur. Öte yandan, tevbe süreci bireyin yalnızca kendi iç sesiyle değil, aynı zamanda sosyal etkileşimlerle de şekillenir. Bu yönüyle tevbe, *Vygotsky*'nin sosyal-kültürel öğrenme kuramı ile örtüşür. *Vygotsky*, (1978) bireyin bilişsel gelişiminin, toplumsal bağlamda kurulan etkileşimlerle mümkün olabileceğini ifade eder. Tevbe eden birey, çevresinden aldığı geri bildirimler ve değer yargıları doğrultusunda kendi konumunu yeniden değerlendirir.

Montessori'nin (1967) pedagojik yaklaşımı da tevbe süreciyle ilişkilendirilebilir. Ona göre çocuk (ve geniş anlamda birey), içsel bir disiplinle yönlendirilmelidir. *Montessori*, (1967) bireyin hatalarından öğrenmesini, kendi kendini düzeltmesini ve özgür irade ile davranış geliştirmesini eğitimin özüne yerleştirir. Tevbe ise bireyin kendi hatasını fark ederek, haricî zorlama olmadan davranışını dönüştürmesidir. *Freire* (1970) de tevbe gibi manevî dönüşüm süreçlerini, bireyin *eleştirel bilinç* kazanması olarak tanımlar. Ayrıca kendi durumunu fark ederek (conscientização), baskılardan arınabilir ve eylemle birleşen farkındalık geliştirerek özgürleşebilir. Tevbe bu anlamda, bireyin kendi davranışını, düşüncesini ve değerlerini sorgulayıp aktif bir değişim iradesi göstermesi bakımından bir *özgürleşme* sürecidir.

Tevbe, *Buber*'in (1970) *Ben-Sen* ilişkisi perspektifinden ele alınabilir. *Buber* bireyin sadece bir nesne gibi değil, karşısındakini bir *Sen* olarak gördüğünde gerçek bir ilişki kurabileceğini belirtir. Tevbe, bu anlamda bireyin hem Yaratıcı ile hem de diğer insanlarla olan ilişkisini samimiyetle yeniden kurmaya çalışmasıdır; bu ise etik bir eğitimin derin temellerinden biridir.

Tevbe, sadece akidevî bir dönüşüm değil, aynı zamanda bireyin psikolojik, sosyal ve ahlaki boyutlarda yeniden inşasıdır. Bu yönüyle, farklı beşerî ekollerden gelen düşünürlerin kavramlarıyla zenginleştirilmiş bir *değer eğitimi*, *öz-farkındalık geliştirme* ve *içsel öğrenme* süreci olarak anlamlandırılabilir.

1. Tanım ve Çerçeveleme

Paragraf, ferdin iç deformasyonlardan (yani ruhî veya ahlakî sapmalardan) sonra "safvet-i asliyesine" dönüşü olarak tevbenin tanımını yapar. Bu, tevbenin yalnızca bir hatadan dönme eylemi değil, aynı zamanda bir "özüne dönüş" (fütüvvet, seyr u sülûk gibi tasavvufî kavramlarla da ilişkili) süreci olduğunu gösterir. Yani tevbe, dinamik bir "yenilenme" halidir.

2. Tevbenin Mertebeleri ve Unsurları

Gülen, (2011) tevbeyi düz bir hat değil; katmanlı ve mertebelere ayrılmış bir süreç olarak sunar. Her bir unsur hem psikolojik bir hal hem de ahlâkî bir eylem olarak ifade edilmiştir:

1. Gönülden nedâmet: Tevbenin kalbî boyutudur. Yüzeysel değil, derin ve içten gelen bir pişmanlık duygusu.
2. Eski hataları ürperti ile hatırlamak: Sadece pişmanlıkla yetinilmeyip, geçmişin düşünülmesi bile insanı sarsmalı; bu, ruhî teyakkuzu artırır.
3. Haksızlıkları gidermek: Sadece bireysel hatalar değil, toplumsal ve ahlâkî sorumluluklar da gözetilmeli; tevbe, adaletin yeniden tesisi için aktif çaba içerir.
4. Sorumlulukları gözden geçirmek ve telafi: Geçmişte yerine getirilmeyen görevler hatırlanıp telafi edilmeli; tevbe, geçmişin yükünü hafifletmekle kalmaz, onu sorumluluğa dönüştürür.
5. Ruhî boşlukları ibadetle doldurmak: Hata ve sapmaların ruhta oluşturduğu "boşluk" sadece zihinsel değil, ibadet ve tefekkürle aktif olarak tamir edilir.
6. *Haslar ve haslar-üstü haslar*: Bu ifade, tasavvufî mertebelere işaret eder. Artık günah işlemeyen, fakat masiva (Allah dışındaki her şey) ile iç temas kurduğu endişesiyle dahi pişmanlık duyan bir ruha işaret edilir. Bu, "mükemmel" tevbe anlayışıdır.

Tevbenin Üç Katmanlı Yapısının Kavramsal İnşası

Tevbenin mahiyetini *ontolojik derinlik*, *farkındalık düzeyi*, *kul-Hakk ilişkisi*, *davranışsal tezahür* ve *ilâhî cevabiyet* gibi açılardan çözümlenmeye. Metin, tasavvufî ve kelâmî boyutları da içerecek şekilde çok katmanlı bir analiz önerir.

Tevbe süreçleri, merkezinde *Nûru'l-Enver* (ilâhî nurun tecellî noktası) bulunan bir yapı gibi modellenir. Her derinleşen katman, kulun bu merkeze yaklaştığı bir manevî halkayı temsil eder. Buna karşılık gaflet ve inkâr, bu merkezden uzaklaşma ve daire dışına düşüş olarak kurgulanır.

Tevbe kavramı, İslâm düşüncesinde bireyin manevî gelişimi açısından üç temel mertebede ele alınmaktadır. Üçlü mertebede ele alınması, sadece bireysel manevî olgunlaşmayı değil, aynı zamanda *ahlaki, bilişsel ve duygusal gelişimi* içeren çok katmanlı bir süreci de beraberinde getirir. Bu çerçevede her mertebe, bireyin farklı bir *dinî bilinç ve eğitsel ihtiyaç* seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu da bizlere, dini eğitim ve manevî rehberlikte nasıl bir yöntem izlenmesi gerektiği hususunda *basamaklı ve farklılaştırılmış* bir gelişim modelini zorunlu kılar. Bu mertebeler sadece dini bir dönüşümü değil, aynı zamanda bireyin psikolojik ve pedagojik olgunlaşmasını da yansıtır. Bu üçlü yapı, bireyin hem iç dünyası hem de dış eylemleri ile Allah'a (C.C.) yönelişinin seyrini gösterir.

a. Avamın Tevbesi

Öncelikle, *avam düzeyi* bireyler, dini değerleri genellikle *geleneksel yolla* öğrenmiş, *davranış temelli* bir inanç pratiği sergileyen kişilerdir. Bu bireylerin eğitimi, klasik *davranışçı kuram* (Skinner, 1953) çerçevesinde ele alınmalı; ödül-ceza, tekrar ve model alma yöntemleriyle desteklenmelidir. Bu grupta dinî eğitim; hikâyeler, nasihatler ve otorite figürlerine dayalı anlatımlarla verimli sonuçlar doğurabilir.

Kişi nefsinin henüz farkına varan, idrak eşiğinde olan biridir. Tevbesinin niteliği genellikle sözel ifadelerle gerçekleşen, içten pişmanlıkla karışık fakat istikrarı düşük bir yöneliş şeklindedir. Muhataplık şuuru bakımından Allah'a dair bilgiye dayanan ama hâl düzeyine çıkmamış bir yakınlık arzusu gösterir. Davranışlarına bakıldığında kalpte bir burkuntu, vicdanî bir sıkışma; dilde "estağfirullah" gibi ifadeler görülür. Rahmet umudu; affedilmeye dair beklenti içindedir.

Bu düzeydeki tevbe, günahın ardından kalpte hissedilen pişmanlık ve ardından gelen sözlü istiğfarla tanımlanır. Buradaki pişmanlık daha çok *vicdanî rahatsızlık* düzeyindedir ve davranış-sonrası farkındalıkla sınırlıdır. Bu hâl, ahlaki gelişim psikolojisinde *sonuca dayalı muhakeme* evresine karşılık gelir (Piaget, 1970).

b. Havâssın Tevbesi

İkinci aşamada yer alan *havâss grubu*, bireysel sorumluluk bilinci gelişmiş, artık inanç ve davranışlar arasında daha bilinçli bir bağ kurabilen bireylerdir. Bu düzeyde birey, günahın sadece dışsal bir eylem olmadığını, niyet ve kalbî durumu da etkilediğini fark eder. Bu pedagojik bağlamda, öğrenen bireyin *öz değerlendirme* yapabilmesine olanak tanıyan, *manevî motivasyonu* ön plana çıkaran yöntemler uygulanmalıdır (Rogers, 1969). Yani kişinin *kendi ahlaki gelişimini yönetebilmesine* imkân tanıyan bir ortam kurgulanmalıdır. Bu yaklaşım, aynı

zamanda *yakınsal gelişim alanı* (Vygotsky, 1978) kuramına da uygundur; çünkü bu bireyler hâlâ rehberliğe ihtiyaç duyar, ancak daha derin seviyelere ulaşmaya da açıktır.

Bu seviyedeki bir kişi basîret penceresi yeni açılan, gafletin farkına varan ruh hâli içindedir. Tevbesinde fikrî ve manevî uyanıklıkla gelen samimi bir geri dönüşe işaret eder. Kulun huzurda olduğunu hissettiği ve maiyyet şuurunda olduğu bir muhataplığa sahiptir. Her gafletin ardından hızlıca istiâze ve yöneliş sergiler. Allah'ın "Tevvâb" ismiyle sürekli dönüşleri kabul ettiği inancına sahiptir.

Bu mertebede kişi, artık sadece açık günahlar değil, *gafletle geçen anlardan bile rahatsızlık duyan* bir içsel hassasiyet geliştirmiştir. Tevbe, artık davranışsal bir sonuçtan çok, *zihinsel ve duygusal bir farkındalık* hâline dönüşür. Bu düzey, meta-bilişsel farkındalığın gelişmeye başladığı bir bilinç evresidir (Flavell, 1979).

Kohlberg'in (1981) ahlaki gelişim evrelerinde bu durum, *konvansiyonel sonrası (post-konvansiyonel)* ahlaki muhakemeye karşılık gelir; birey burada artık toplumdan bağımsız olarak vicdanına göre davranır.

c. Hasların Evb Hâli

Nefsi, kalbi ve sırrıyla Hakk'a sürekli açık olan veli ruhların halidir. Günahla değil, masivâ ile yani Hakk'tan alıkoyan her şeyle ilişkisini kesme şeklidir. Her an "Ben O'nunla beraberim" bilinciyle yaşama durumudur. Kalpte zerre gaflet bile olsa arınmaya yönelme; benliği aşarak hiçliğe yönelme görülür. "O ne güzel kuldu; o sürekli Hakk'a yönelendi" (Sad, 38/30) gibi övgü dolu iltifatlarla karşılanan seviyedir.

Bu en ileri düzeydeki tevbe, bireyin *mâsivâ (Allah'tan gayri her şey)* ile arasına mesafe koyarak, sadece Hakk'a odaklanma çabasıdır. Artık tevbe, günah sonrası dönüş değil, *sürekli ilahî yakınlığı koruma arzusudur*. Bu düzeydeki ruh hâli, "Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz" (Buhârî, Teheccüd 5) hadisinin temsil ettiği *sürekli ilahî farkındalık* hâlidir.

Manevî sezgi, tasavvuf literatüründe *ledün ilmi* ile ilişkilendirilir (İbn Arabî, 1980). Pedagojik olarak bu seviye, *manevî derinliğe sahip bireylerin eğitimi* açısından özel yöntemler gerektirir. Tevbenin nihai hedefi Allah'a tam bir yöneliş, ilahî aşk ve murakabe hâline dönüştürmektir. Sadece hatadan kaçmak değil, Allah'tan başka hiçbir şeyle meşgul olmamaktır.

Yöntem

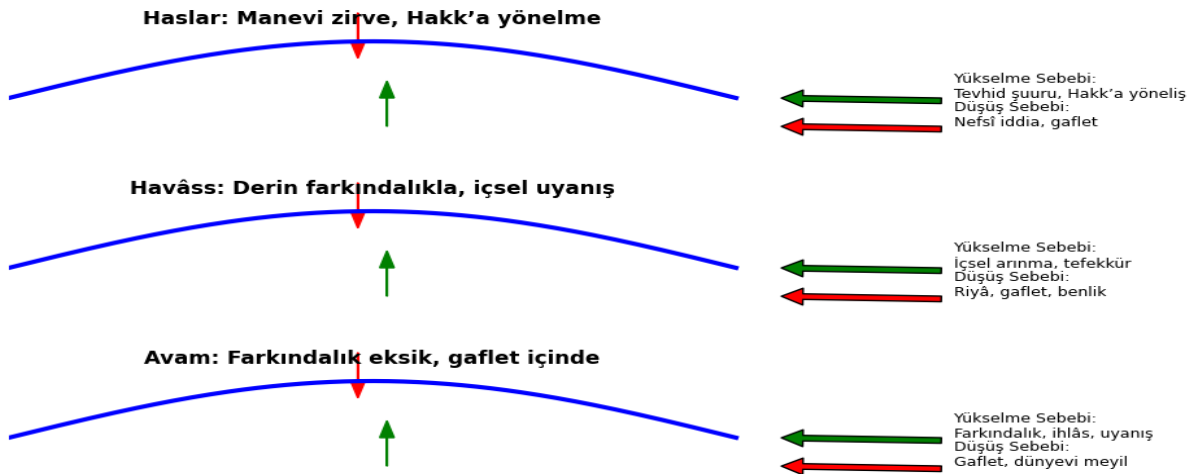
Araştırmada önce tevbenin ne olduğu ve beşerî ilimlerle hangi açılardan izah edilebileceği ele alınmıştır. Ardından tevbenin süreçleri, manevî yolculuk içindeki aşamaları, tevbenin üç katmanlı yapısının analizi, tevbe sonrası elde edilen hasletler işlenmiştir. Her bir başlık için

görseller üretilmiştir. Temelde *Gülen'in Tevbe, İnâbe ve Evbe* (2011, s. 56-61) makalesi üzerinden hareket edilmiştir. Çalışmada doküman analizi kullanılmış olup tasviri yöntemle konu ele alınmıştır.

Çalışmada hedef tevbe ile gerçekleşen manevi dönüşümün süreçlerini görseller ve grafiklerle görünür hale getirmektir. Böylece tevbe süreci sadece dinî çerçeveden çıkarılmış olmakla kalmayacak hem de bireysel gelişim açısından ele alınmış olacaktır.

Bulgu ve Yorumlar

Tevbe Sürecindeki Kavramların Görselleştirilmesi

Şekil 1. Tövbenin Üç Katmanlı Yapısı: Manevi Yolculuk

Bu şema, tevbenin sadece bir pişmanlık eylemi değil, katmanlı, yönlü ve iniş çıkışlarla ilerleyen bir manevî seyr u sülûk olduğunu anlatır. Tевbe, kişinin konumuna göre farklı bilinç derinlikleri taşıyabilir; bu görsel de bu çok boyutlu yapıyı sistemli şekilde ortaya koyar. Her katmanla ilişkili olarak, yükselişi veya düşüşü tetikleyen psikolojik, ahlaki ve metafizik nedenler özetlenmiştir. Bu sayede bireyin neden bir üst katmana geçemediği veya neden düştüğü anlaşılır hale gelir.

Tevbenin Üç Mertebesinin Görselleştirilmesi

Spiral Düzen: Kavramlar, bir spiral formda sıralanmıştır ve her bir kavram yavaşça dışarıya doğru hareket etmektedir. Bu spiral, bir sürecin ilerleyişini ya da bir yolculuğu simgeler; burada

fikirler veya eylemler daha basit bir durumdan, daha gelişmiş ya da geniş bir aşamaya doğru ilerler.

Katmanlar: Yerin en alt kısmında (Y ekseninde 4 seviyesinde) bulunan *Avamın Tevbesi* katmanı, sürecin başlangıç aşamasını temsil eder. Bu katman, *Gaflete Geri Dönüş* (negligence'a dönüş) ve *Avamın Tevbesi* (sıradan insanların tevbesi) gibi kavramlarla başlar. Bu, bireylerin başladığı ilk nokta olarak düşünülebilir.

Havassın Rücûu katmanı, orta seviyede (Y ekseninde 12 seviyesinde) yer alır ve bireylerin daha derin bir içsel yansıma, gözlem ve farkındalık aşamasını simgeler. Bu aşamada, *İç Gözlem* gibi kavramlar devreye girer.

Hasların Teveccühü en yüksek seviyede (Y ekseninde 20 seviyesinde) bulunan katmandır. En ileri düzeydeki manevi olgunluğu temsil eder. Burada, *Manevî Arınma*, *Kalbî Teveccüh* (kalbin odaklanması) ve *Nûra Vuslat* (ışıkla birleşme) gibi ileri manevi kavramlar bulunur.

Oklar: Yeşil oklar, bir kavramdan diğerine doğru olan ilerlemeyi simgeler. İleriye doğru hareketi ve büyümeyi, gelişimi anlatır. Bu oklar, daha kalın şekilde çizilmiştir ve her katmanda bir yukarı doğru çıkış veya ilerleme olduğu gösterilmektedir.

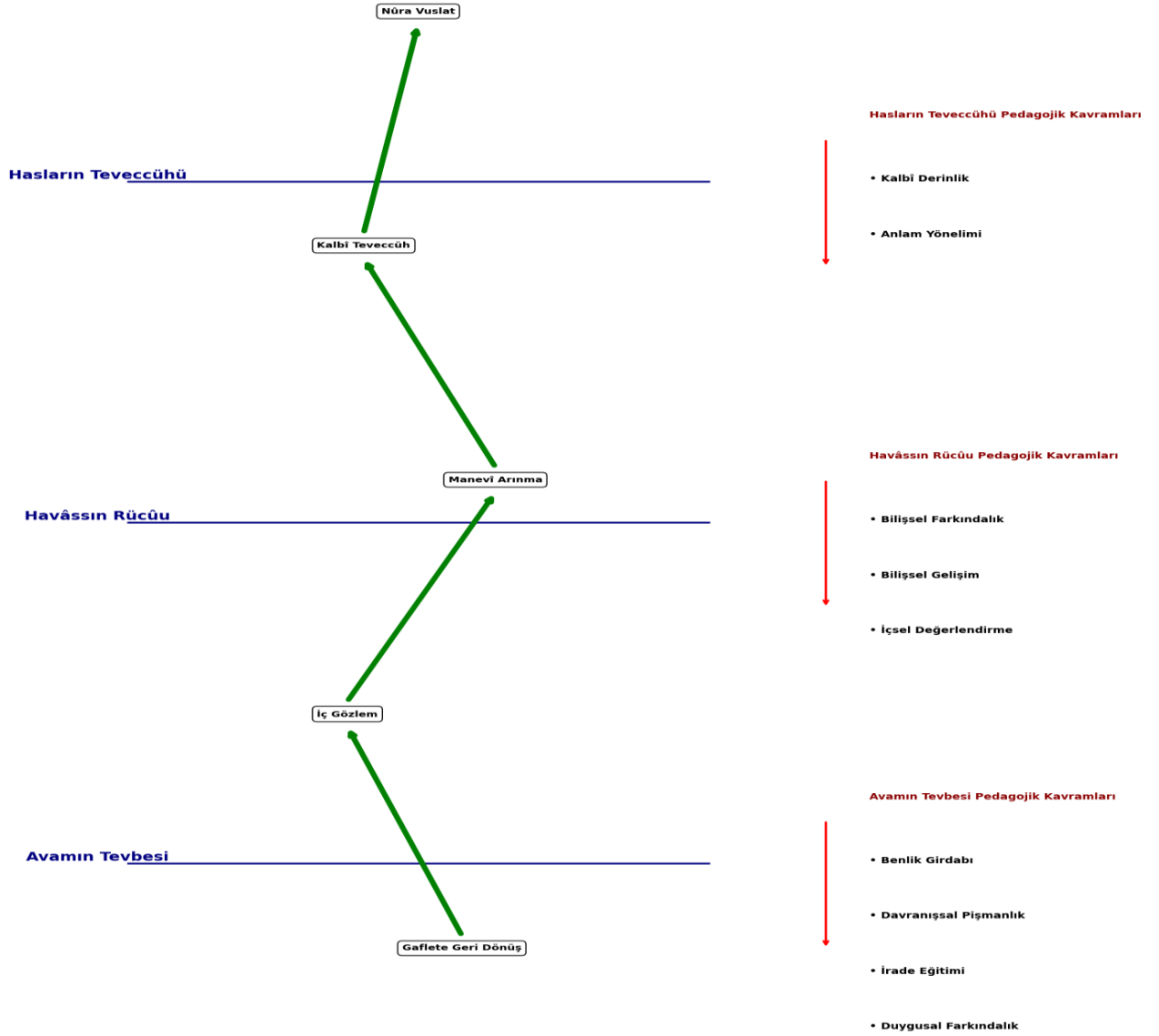
Her katmanın sağ tarafında bulunan kırmızı oklar, geri dönüşü simgeler. Bu oklar, bireylerin her aşamada tekrar geriye dönüp içsel bir değerlendirme yapması gerektiğini ya da bir noktada bir yansıma sürecine girmelerini anlatır.

Pedagojik Kavramlar: Her bir katmanın sağında, o katmanla ilişkili pedagojik kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar, her bir aşamanın öğretici yönünü ya da öğrenme sürecini yansıtır. Örneğin; *Avamın Tevbesi* katmanı için *Benlik Girdabı* (ego mücadeleleri), *Davranışsal Pişmanlık* (davranış değişimi gerekliliği), *İrade Eğitimi* ve *Duygusal Farkındalık* gibi eğitimsel kavramlar bulunur.

Havassın Rücûu katmanı için *Bilişsel Farkındalık* ve *İçsel Değerlendirme* gibi öğrenme ve gelişimle ilgili kavramlar yer alır.

Hasların Teveccühü katmanı için ise daha derin anlam arayışı ve kalbi yönelimle ilgili kavramlar bulunur, örneğin *Kalbi Derinlik* ve *Anlam Yönelimi*.

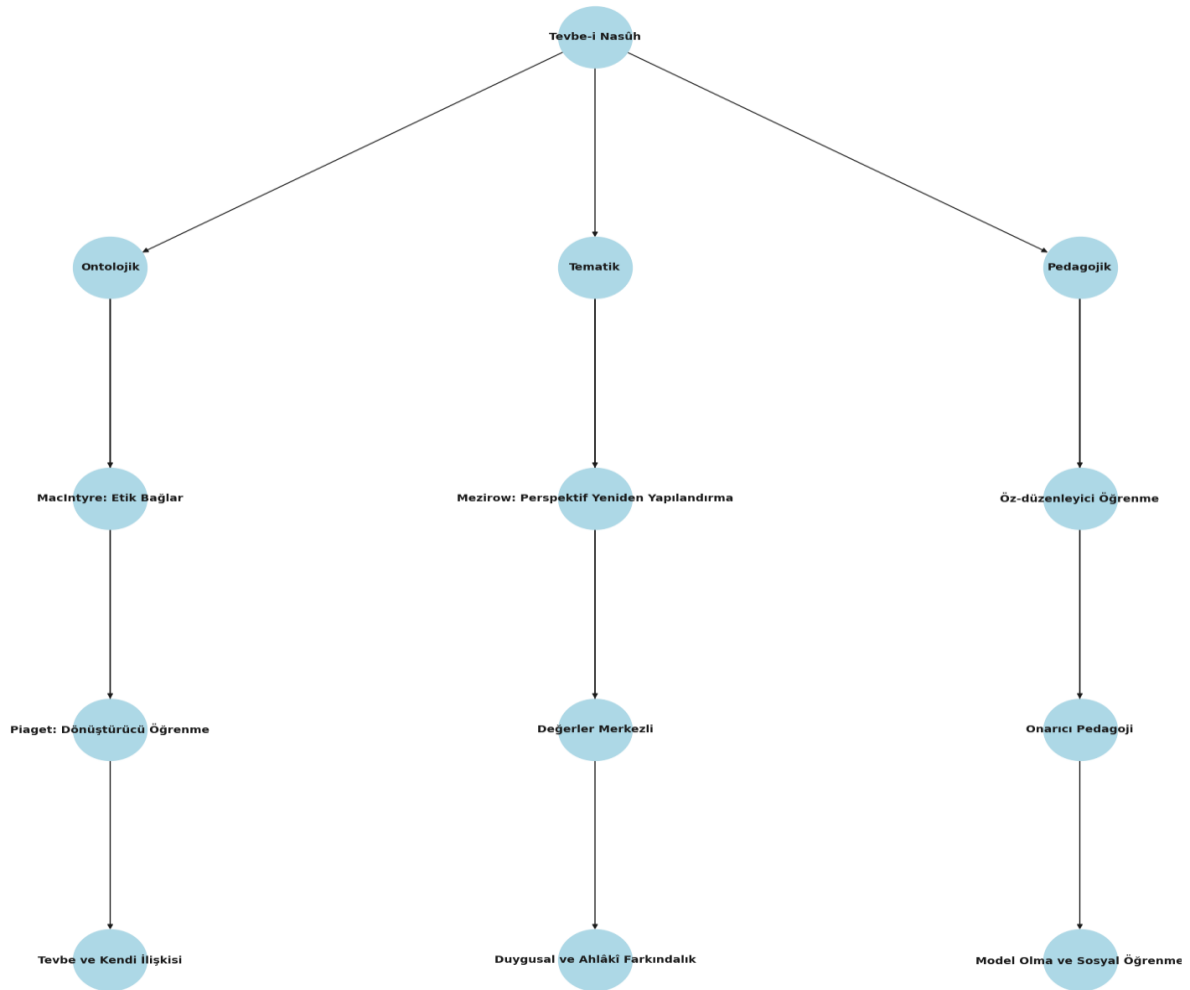
Sonuç olarak, bu görsel, bir manevi yolculuğun farklı katmanlarını ve bu yolculukta elde edilecek pedagojik kazanımları anlamayı hedefler.

Şekil 2. Manevi ve Pedagojik Gelişim Spiral Şeması

Bu şekil, bireyin *manevi*, *ruhî* ve *pedagojik gelişim* sürecini görselleştiren bir *spiral model*dir. Spiralın her katmanı, bir kişinin içsel yolculuğunun farklı aşamalarını temsil eder. Bu aşamalar, bireyin *gaflet*, *içsel farkındalık*, *manevi arınma* gibi süreçlerden geçerek *derinleşen bir içsel aydınlanma* ve *kalbî yönelim* aşamasına ulaşmasını simgeler. Ayrıca, her katmanın yanında yer alan *pedagojik kavramlar* bu süreçte kazanılacak bilgi ve becerileri, eğitimsel gelişimi anlatır. Gülen, (2011) *tevbe* kavramını sadece bir günah itirafı ya da pişmanlık ifadesi olarak değil, insanın içsel bir arınma ve derinlikli bir manevi yeniden doğuş süreci olarak ele alır. Metin, çok katmanlı bir tasnif içinde sunulmuş olup, aşağıdaki tematik ve yapısal unsurlar etrafında şekillenir.

Ağaç Yapısı Görseli Temelinde Tevbe-i Nasûh

Şekil 3. *Tevbe-i Nasuh: Kavramsal ve Pedagojik Metodoloji Ağaç Yapısı*

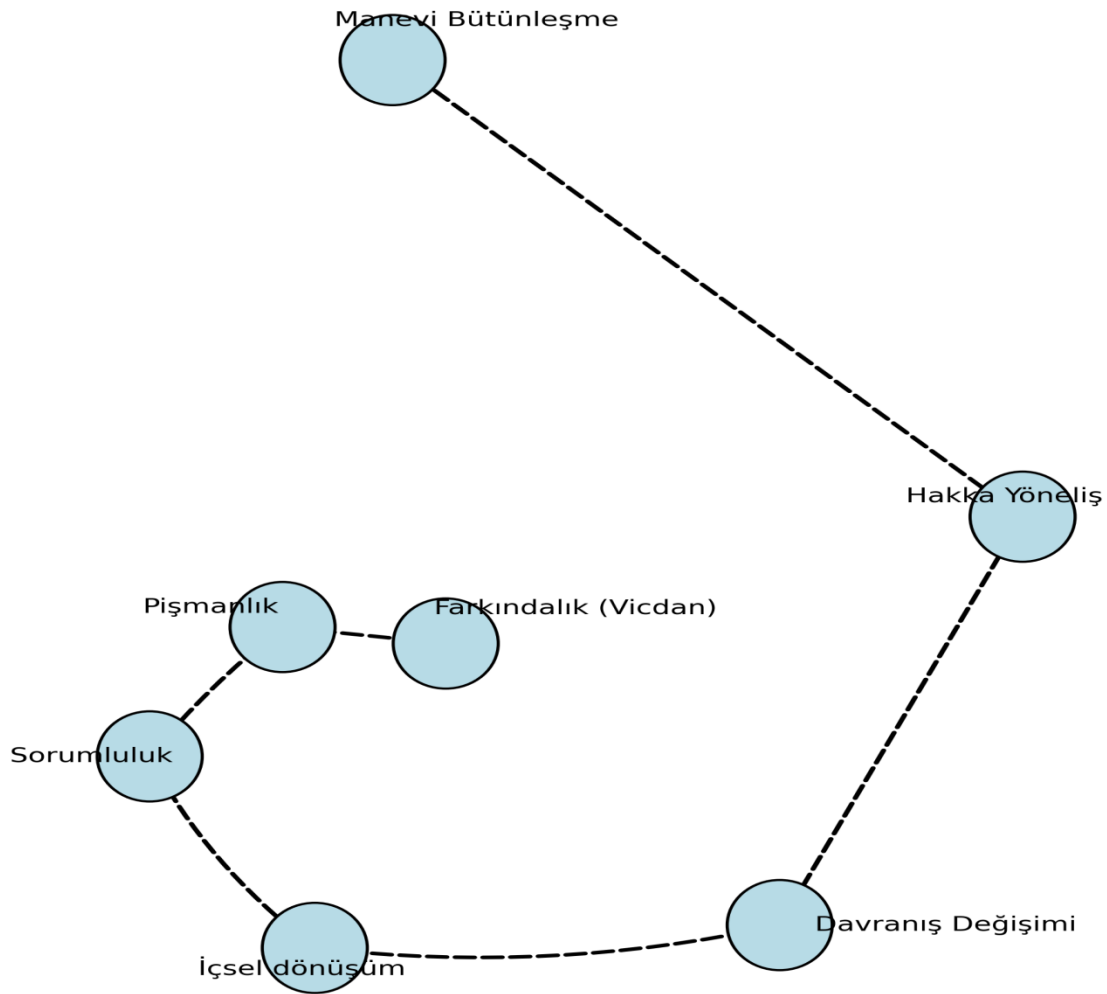
Üstteki görsel, *Tevbe-i Nasûh* kavramının üç temel boyutta (ontolojik, tematik, pedagojik) yapılandırıldığı bir kavramsal modeli temsil etmektedir. Ağaç yapısı aşağıya doğru dallanacak şekilde tasarlanmıştır.

Ontolojik: Tevbenin bireyin varoluşsal ve etik bütünlüğünü yeniden kurma yönü ele alınmıştır. MacIntyre (1981) ile etik bağların restorasyonu, Piaget (1970) ile bilişsel denge ve dönüşüm, bireyin kendisiyle yüzleşmesi vurgulanmıştır.

Tematik: Tevbenin manevî anlam durakları işlenmiştir. Mezirow (1991) ile anlam dünyasının yeniden yapılanması ile değerler merkezli yöneliş ve duygusal/ahlâkî farkındalık boyutları yer almaktadır.

Pedagogik: Tevbenin eğitimsel ve davranışsal dönüşümle ilişkisi basamaklandırılmıştır. Zimmerman (2000) modeline dayalı bir öz-düzenleme olup Zehr'in düşünceleri (2002) çerçevesinde onarıcı pedagojik yaklaşımlardır, Bandura'nın fikirleri temelli (1977) model alma ve sosyal öğrenme süreçleri bulunmaktadır.

Bu yapı, tevbe olgusunun yalnızca bireysel bir pişmanlık değil; aynı zamanda değer temelli bir dönüşüm, sosyal sorumluluk ve öğrenme süreçleriyle bütünleşen bir kavramsal sistem olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 4. *Tevbe Süreci – Çok Katmanlı Manevi Yolculuk*

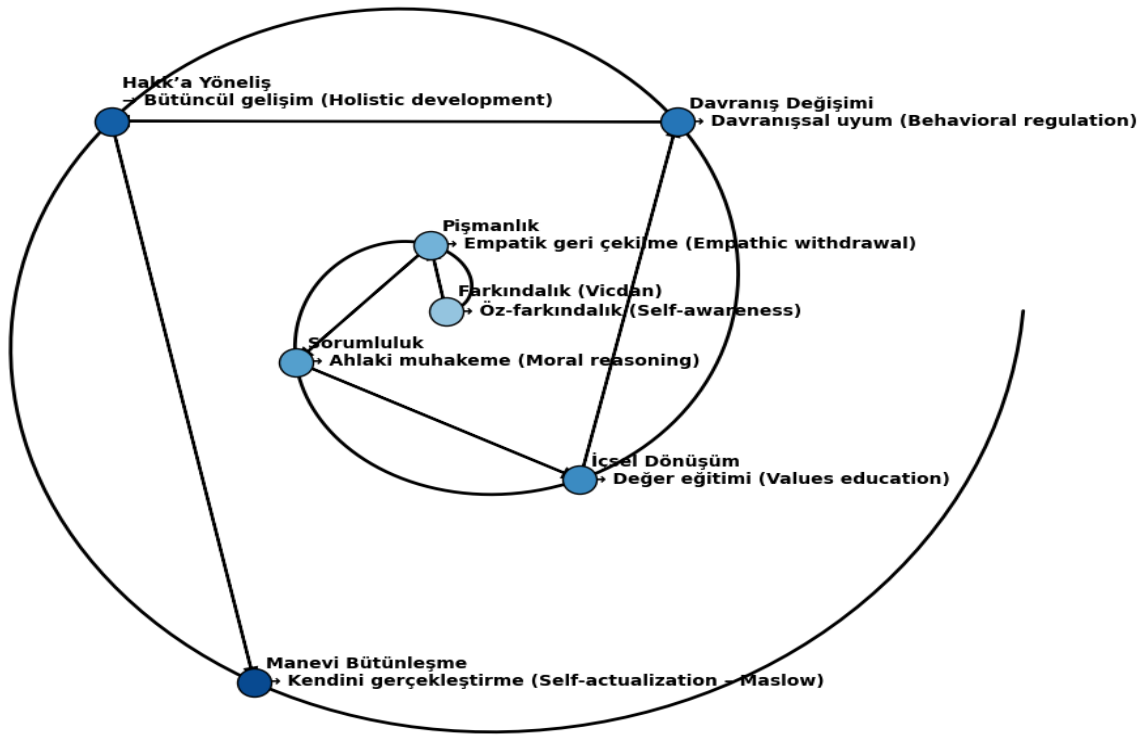
Spiral yapı, tevbenin bir döngü değil, yükselen bir ruhî farkındalık yolculuğu olduğunu simgeler. Bu bağlamda spiral, çok katmanlı manevî yolculuğun *içten başlayıp dışa doğru genişleyerek ilerleyen* yapısını görünür kılar. Başlangıç noktası bireyin iç dünyasındaki uyanış olsa da süreç, her aşamada dışa doğru açılarak devam eder. Durakların her biri manevi bir eşiği temsil ederken renk geçişleri ise mavi tonların derinliğiyle iç huzuru ve manevi yoğunluğu

ifade etmektedir. Ok yönleri, sürecin tek yönlü ilerlemeyi gösterir: geriye değil, daima manevî tekâmüle doğru ilerler. Spiral form hem devamlılık hem de ilerleyici dönüşüm metaforu olarak kullanılmıştır. Zira tevbe, sabit ve tek boyutlu bir olay değil, bireyin kendisiyle ve değerleriyle ilişki kurduğu çok menzilli bir yolculuktur. Her bir spiral durağı, bu dönüşüm sürecinin bir aşamasını temsil eder.

En alt noktadaki ilk durak olan farkındalık (Vicdan) noktası ferdin yaptıklarının şuuruna (Self-awareness) varması demektir. Tevbenin başlangıç noktası olan bu manevî uyanış, bireyin kendi bilişsel ve duygusal süreçlerini fark etmesiyle paraleldir (Goleman, 1995) denebilir. İkinci adımda Pişmanlık gelişir; empatik bir geri çekilme (vaz geçme) yaşanır. Hata karşısında duygusal bir geri adım atma ve kendini değerlendirme süreci, pedagojide empati ve içgörü ile özdeşleşir (Rogers, 1961). Üçüncü mertebede sorumluluk gelmekte ve ferdin ahlaki muhakeme sürecine işaret etmektedir. Böylece Kohlberg'in (1981) ahlaki gelişim evreleri dediği kişinin hataları ve onların olumsuz sonuçlarını sahiplendiği bir noktaya erişilmiş olur. Hatanın ve içine düşülen durumun kabullenilmesinin ardından manevî bir dönüşüm yaşanması beklenir. Çünkü kişinin kendi değer sistemini yeniden yapılandırması, çağdaş eğitimde karakter gelişiminin temelidir (Lickona, 1991). Davranışların değiştirilmeye çalışılması yeni davranışlara uyum sağlamayı netice verir. Beşinci duraktaki duygusal farkındalığın eyleme yansması, davranışçı öğrenme kuramlarıyla (Bandura, 1977) örtüşen bir konudur.

Hakk'a yöneliş → Bütüncül gelişimi netice verir. Böylece maneviyatın zihinsel ve duygusal gelişimle birleştiği bu aşama, Montessori (1967) ve Steiner (1953) gibi bütüncül eğitim anlayışlarıyla örtüşür.

Manevi bütünleşme sonunda kendini gerçekleştirmeye götürür. Maslow'un (1943) en üst düzey ihtiyaç katmanı olan *self-actualization* burada bireyin hakikatle bütünleşmesiyle eşleşir.

Şekil 5. *Tevbe Süreci ile Pedagojik Kavramlar Arasındaki Katmanlı İlişki*

Bu görsel, *Tevbe Süreci* ile pedagojik gelişim arasındaki derin ilişkileri spiral bir yapı içinde göstermektedir. Spiral, her iki süreçteki sürekli ilerlemeyi ve dönüşümü simgeler. Görsel, manevi bir yolculuk olan tevbenin, bireyin içsel gelişimiyle paralel olarak pedagojik kavramlarla nasıl iç içe geçtiğini ve her iki sürecin de sürekli bir yükselme ve dönüşüm içinde olduğunu anlatır.

Her bir katman, bireyin manevi dönüşüm sürecindeki bir aşamayı temsil ederken, aynı zamanda bu aşamanın pedagojik karşılıklarını da vurgular. Görselde maneviyat ve eğitim arasındaki bağları görselleştirerek her iki sürecin iç içe geçmiş doğasının anlaşılmasına aracılık eder.

Pedagojik Kavramlar Açısından Tevbeye Yaklaşım

Tevbe süreci, bireyin içsel dönüşümünü sağlayan çok katmanlı bir yolculuktur. Bu süreç, yalnızca dini bir kavram olarak değil, bireyin *ahlakî, psikolojik ve değer merkezli eğitimi* açısından da incelenebilir. Bu bağlamda, her aşama bir pedagojik gelişim boyutuna denk gelir: *1.Tanıtma ve Farkındalık*: Kişi hatasını fark eder, içsel bir muhasebe başlar. *Öz-farkındalık (self-awareness)* gelişir (Rogers, 1961).

2. *Pişmanlık ve İçsel Sızı*: Hatanın vicdanda oluşturduğu sızıdır. *Empatik geri çekilme* oluşur. (Goleman, 1995)

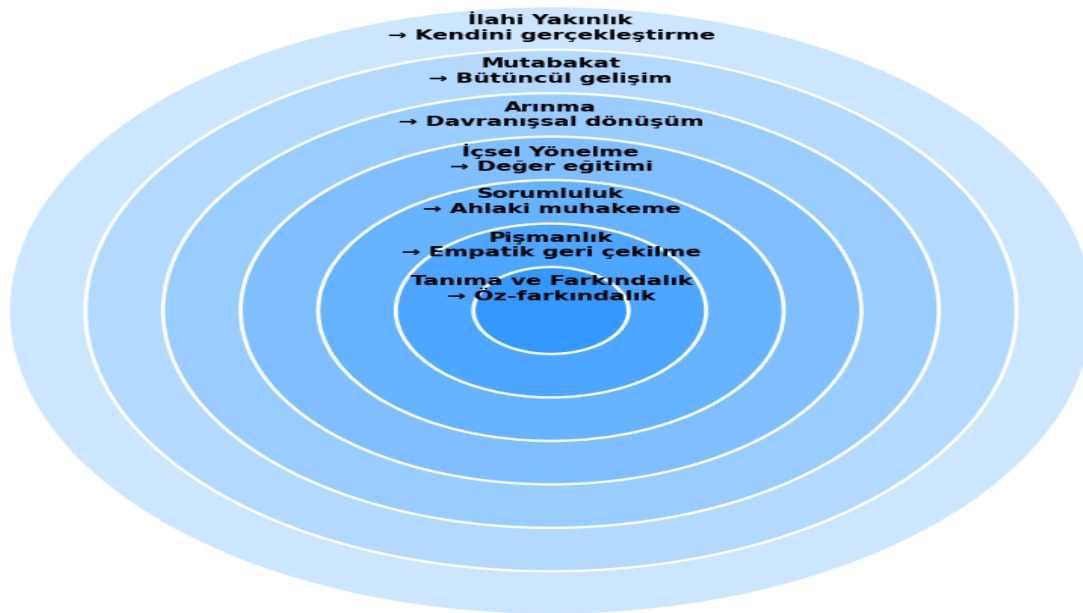
3. *Sorumluluk ve Telaî İradesi*: Kul, sorumluluğunu yeniden üstlenme çabasına girer. *Ahlakî muhakeme* gelişir (Kohlberg, 1981).

4. *İçsel Yönelme ve Değer Sistemi İnşası*: Hakk’a dönüş ve niyetle yeniden yapılanma. *Değer eğitimi (values education)* (Lickona, 1991).

5. *Arınma ve Ruhsal Temizlik*: Kalbin ve davranışların temizlenmesi. *Davranışsal dönüşüm* gerçekleşir (Bandura, 1977).

6. *Mutabakat ve İlâhî Uyum*: İlâhî rızaya uyum sağlama çabası. *Bütüncül gelişim* (holistic development) (Dewey, 1938)

7. *İlâhî Yakınlık ve Manevî Tamamlanma*: Allah’a yakınlık ve mağfirete ulaşma. *Kendini gerçekleştirme* (self-actualization) (Maslow, 1943).

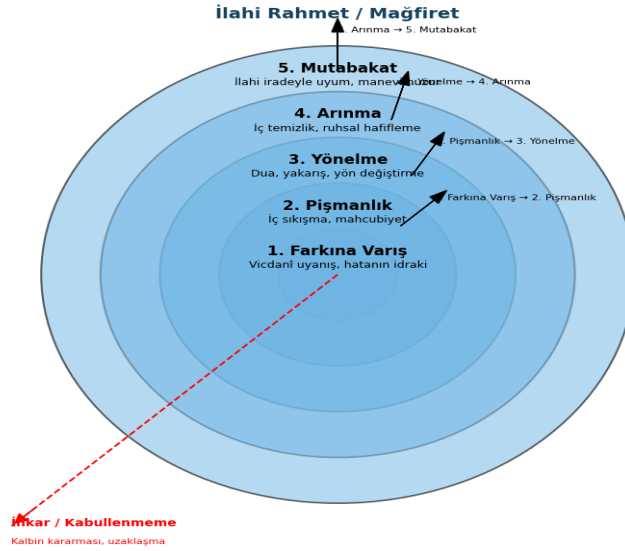

Şekil 6. *Tevbe Süreci ve Pedagojik Karşılıkları* (Katmanlı Manevî Yolculuk)

Görsel, *Tevbe sürecinin manevî aşamalarını* ve bu aşamaların *pedagojik karşılıklarını* katmanlı ve açık mavi tonlarda bir yapı içerisinde sunmaktadır. Her katman bir içsel farkındalık seviyesiyle birlikte, bireyin eğitimsel gelişiminde karşılık gelen bir pedagojik kavramı temsil eder: Dış katmandan içe doğru ilerledikçe bireyin içsel yolculuğu derinleşmekte, aynı zamanda pedagojik bağlamda bireysel farkındalıktan kendini gerçekleştirmeye doğru ilerleyen bir gelişim süreci sunulmaktadır. Açık mavi tonlar, katmanlar arasında geçişi yumuşatmakta ve

ruhsal bir sakinlik atmosferi oluşturmaktadır. Metinsel açıklamalar her katmanın üzerine dikkatlice yerleştirilmiş, kavramlar hem manevi hem de eğitsel açıdan bütüncül bir çerçeveye sunulmuştur. Bu yapı, manevî-teolojik bir kavram olan tevbe, eğitim psikolojisiyle bütünleştirilerek çok boyutlu bir öğrenme ve dönüşüm süreci olarak kavramlaştırmaktadır.

Tevbe Kavramının Manevî Yolculuk İçindeki Aşamaları

Şekil 7. Tevbe Süreci: Çok Katmanlı Manevî Yolculuk

Bu görsel, tevbenin yalnızca bir pişmanlık anı değil, *katman katman yükselen, dönüşümle derinleşen bir manevî seyr* olduğunu anlatır. Her aşama, kişinin ruhsal olgunlaşmasına hizmet ederken; dışarıda kalan kırmızı yol, bu sürece sırt çevirmenin içsel çöküşe yol açacağını sembolize eder. Görsel, *tevbenin hem zorlayıcı hem de arındırıcı bir içsel terbiye süreci* olduğunu güçlü bir şekilde vurgular.

Görseldeki her öge, tevbe sürecindeki belirli bir manevî dönüm noktasını ve bireyin ruhsal gelişimini simgeler. Daireler, tevbe bilinci seviyelerinin her birini temsil eder. Her bir daire, bir önceki seviyeye olan ruhsal derinliği ve kişinin içsel dönüşümünü simgeler. Dairelerdeki renkler, içsel dönüşümün *derinliğini ve ruh halini* temsil eder. Renk geçişi, bir kişinin ruhsal yolculuğunda ilerledikçe yaşadığı değişimi gösterir.

Oklar, *aşamalar arası bilinç geçişini* ve bireyin manevî yolculukta nasıl ilerlediğini gösterir. *İlerleme Okları* her bir aşamayı başarılı bir şekilde atlatıp daha derin bir bilinç seviyesine geçer. *Takılma okları* kişinin, bazen bu yolculukta herhangi bir aşamada takılabileceğini ve

ilerlemekte zorluk yaşayabileceğini gösterir. Bu, manevi yolculuğun zorluklarını ve engellerini simgeler.

Kırmızı Çizgi ve köşe tevbe yoluna hiç girmeyen ya da bu yolu *reddeden kişinin* içsel çöküşünü simgeler. Bu, bir kişinin manevi yolculukta sapkınlık ya da kaybolma durumunu ifade eder. Bu kırmızı bölge, kişinin ruhsal kaybını ve Allah'tan uzaklaşan bir hali temsil eder.

En üstteki metin, tevbe sürecinin son noktasını ve Allah'ın affını simgeler. Bu, kişinin manevi yolculuğunu tamamlayarak Allah'ın mağfiretine ve mutlak yakınlığa ulaşmasını ifade eder.

Mutlak yakınlık, Allah'ın affı ve rahmetinin kişiye ulaşmasını, aynı zamanda kişi ile Allah arasındaki en yüksek bağın kurulmasını anlatır.

Bu görsel neticede tevbe sürecinin her aşamasının ne kadar önemli olduğunun ve kişinin manevi yolculuğunun bir içsel dönüşüm olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur.

Spiral form dıştan içe kıvrılarak ilerleyen yapı, insanın günah ortamından başlayarak içsel dönüşümle Allah'a yaklaşma yolculuğunu temsil eder.

Her bir durak (mavi daire) tevbenin aşamalarını simgeler;

Farkına Varış – ilk içsel sarsıntı. İlk adımda birey, hatalarını ve eksikliklerini fark eder. Bu, kişinin ruhsal uyanışının başlangıcıdır.

Pişmanlık – kalpteki yanık, nedamet. Kişi, geçmişte yaptığı yanlışları kabul eder ve içsel bir pişmanlık duygusu duyar.

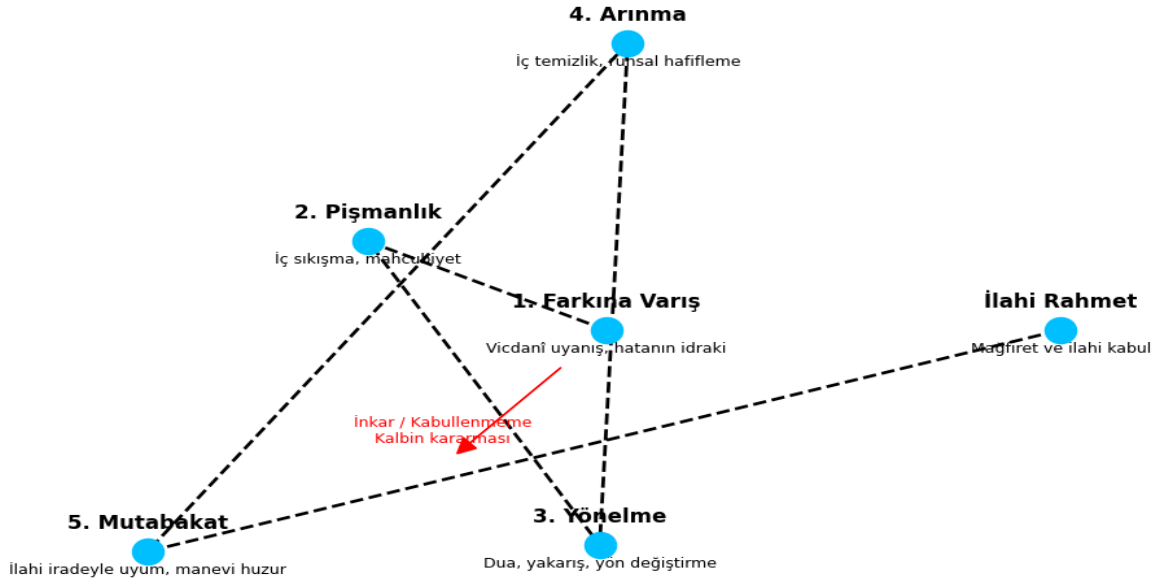
Yönelme – dua, yeniden doğrultma. Birey, Allah'a yönelir ve bu yöneliş içsel bir arayışa dönüşür.

Arınma – ruhun yıkanması. Kişi, pişmanlık ve yönelme sürecinin ardından ruhsal arınma yolculuğuna başlar.

Mutabakat – irade uyumu. Son olarak, kişi içsel bir huzura ve uyuma ulaşır. Allah ile barış içinde bir yaşam sürmeye başlar.

İlahi Rahmet – süreç tamamlandığında erişilen manevî kabul.

Tevbe Yolculuğu

Şekil 8. Spiral Formda Tevbe Yolculuğu

Bu görsel, insanın günah ortamından başlayarak içsel dönüşümle Allah'a yaklaşma sürecini spiral formda simgeler. Spiral yapı, dıştan içe doğru kıvrılarak ilerler; bu da tevbenin yüzeysel bir eylem değil, derinleşen bir iç yolculuk olduğunu gösterir.

a. Tanıma ve İlk Farkındalık (Teşhis Evresi): Gülen tevbe makalesi metninin girişinde tevbe, en yalın hâliyle; "Hataları itiraf edip pişmanlıkla kıvrılmak, fevt edilen sorumlulukları yerine getirmek..." (2011, s. 56) şeklinde tanımlanmıştır. Bu, tevbenin zahiri başlangıç noktasıdır. Kul, bir hata yaptığının farkına varır. Bu farkındalık şu aşamalardan geçer;

İtiraf (İkrar) – Hatanın kabul edilmesi,

Pişmanlık (Nedamet) – Kalpte doğan sızının ilk tezahürü,

Telafi Niyeti – Kaybedilen sorumluluğun geri kazanılması arzusu.

Bu düzeyde metodoloji, kişisel muhasebe ve içsel yüzleşmeye dayanır.

b. Muhalefetten Muvafakata Geçiş (İçsel Yöneliş Aşaması): "Zât-ı Ulûhiyet'e karşı içine düşülen muhâlefetten kurtulup, O'nun emirleri ve yasakları zâviyesinden yeniden O'nunla muvâfakat ve mutâbakata ulaşma gayreti..." (Gülen, 2011, s. 56). Burada tevbe artık yalnızca pişmanlık değil, aktif bir dönüşüm gayretine dönüşür. Bu aşama metodolojik olarak:

Muhalefet Analizi → Neye karşı gelindiğinin farkına varma,

İlâhî Emirler Merkezli Yeniden İnşa → Değer sisteminin ilâhî rızaya göre yeniden kurulması,

Mutabakat Gayreti → Davranışların sadece arınmak için değil, uyum sağlamak için de düzenlenmesi. Bu evre, ahlâkî restorasyon ve iradî yeniden yöneliş sürecidir.

c. *Vicdanî Kriterler Üzerinden Tevbe (Tevbe'nin Derin Ölçütü)*: “Tevbe, sırf bir şeyin vicdanda kerih görülmesinden dolayı terk edilmesi değildir.” (Gülen, 2011, s. 56). Yani, metodoloji sadece: “Bu bana yanlış geliyor” demekle yetinmez. İlâhî ölçüler dışındaki sübjektif vicdanî değerlendirmeleri tek başına yeterli görmez. Bu, tevbenin salt duygusal değil, şer’î (ilâhî buyruk merkezli) bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Tevbe burada; kişisel hoşnutsuzluktan değil, ilâhî hoşnutsuzluk ihtimalinden doğar.

d. *Aklî ve Zâhirî Değerlere Rağmen Tevbe (Derin Seçim Aşaması)*: “Aklın zâhirî nazarında güzel görünse, yararlı olsa da...” (Gülen, 2011, s. 56) tevbe gerektirir. Metodolojik olarak bu şu anlama gelir: Tevbe, dünyevî faydaya göre değil, ilâhî rızaya göre yapılır. Akıl “bu güzel bir şey” diyebilir, toplum “bunda yanlış yok” diyebilir. Ancak şayet Allah istemiyorsa, kul tevbe eder. Bu, metodolojide rıza temelli bir eylem felsefesi sunar: Allah sevmediği için terk ediyorum (Gülen, 2011, s. 56).

Tevbe-i Nasûh: Kavramsal ve Anlamsal Çözümleme

Tevbe-i nasûh ifadesi, anlam yönünden çok katmanlıdır ve dilsel bir tanımın ötesinde ruhsal, ahlâkî ve toplumsal bir inşa modeli sunar. Bu model, kişisel dönüşümün içtenliğini ve bu dönüşümün topluma yansıyan etkisini birlikte işler.

Metinde geçen “en hâlis, en sâfi, en içten” (Gülen, 2011, s. 56) nitelendirmesi, Aristo’nun (2015) *ethos* (ahlakî karakter) kavramıyla örtüşürken; *yırtığı kapamak*, *ıslah etmek* ifadesi, insanın sadece kendisiyle değil, çevresiyle olan etik bağlarının da restorasyonu anlamına gelir (MacIntyre, 1981). Buradaki “onarmak” eylemi, Piaget’nin (1970) *dönüştürücü öğrenme* modelinde geçen “bilişsel dengeyi tekrar kurma” süreciyle pedagojik düzlemde örtüşür.

Tevbe-i nasûh, bireyin sadece duygusal bir pişmanlık yaşaması değil; bu pişmanlığın derin bir irade, bilinçli farkındalık ve değerler merkezli yönelişle iç içe geçmesi anlamına gelir. Bu, Mezirow’un (1991) *transformative leaning* teorisinde yer alan *anlam perspektifini yeniden yapılandırma* sürecine karşılık gelir.

Tevbe-i nasûh “kavramı, bireyin kendisiyle, Rabbiyle ve toplumla olan ilişkisini çok katmanlı biçimde yeniden kurma çağrısıdır. Bu yönüyle bir *manevî yeniden yapılandırma modeli* olduğu kadar, aynı zamanda bireyde etik dönüşüm ve pedagojik örnek olma sürecidir. Eğitimde de amaç sadece bilgi aktarmak değil; kişilik, irade ve sorumluluk düzlemlerinde dönüşümdür. Bu bağlamda, tevbe-i nasûh modeli, etik eğitim, değer temelli öğrenme, dönüşümcü pedagoji gibi kavramlarla birebir örtüşmektedir.

“Hüsn-ü niyet” ve “hulûs-u kalb” ifadeleri, Bloom ve diğerlerinin (1964) duyuşsal alan taksonomisinde “karakterize etme” düzeyine karşılık gelir. Bu ifadeler, bireyin değerleri

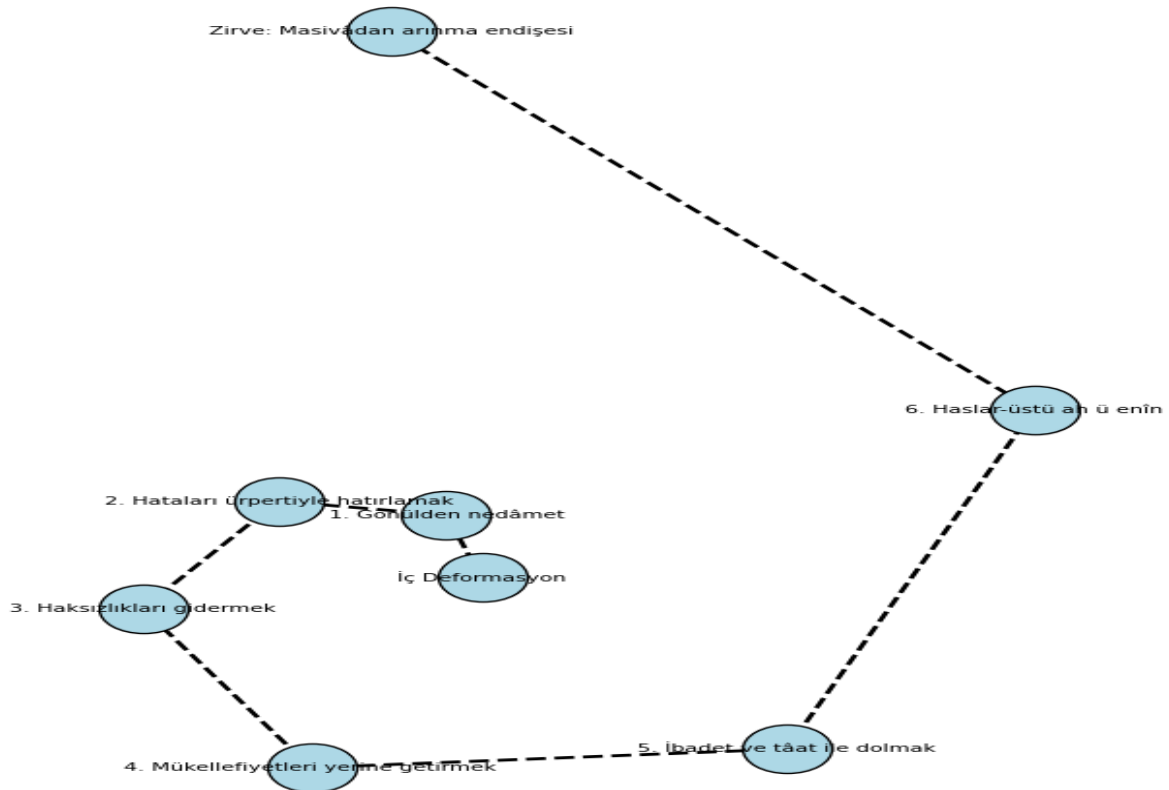
içselleştirmesi ve bu doğrultuda davranış geliştirmesi anlamına gelir. Duygusal ve ahlaki farkındalık (affective domain) gelişir.

Tevbe-i nasûh, Zimmerman'ın (2000) *öz düzenleyici öğrenme modelindeki* “öz farkındalık → öz yargı → öz tepkime” döngüsünü metaforik olarak içerir. Birey, hatasını fark eder (öz farkındalık), değerlendirir (öz yargı) ve buna uygun bir telafi süreci geliştirir (öz tepkime).

Yırtığı dikip kapamak metaforu, sadece bireysel arınmayı değil, *onarıcı adalet* (restorative justice) ve *onarıcı pedagoji* (restorative pedagogy) yaklaşımlarını çağırıştır (Zehr, 2002). Bu anlayış, öğrencilerin davranışlarının sonuçlarıyla yüzleşmelerini ve toplumsal bağlamda sorumluluk üstlenmelerini içerir.

“Hüsn-ü misal teşkil etmek” ifadesi, Bandura'nın (1977) *sosyal bilişsel öğrenme kuramı* çerçevesinde ele alınabilir. Bu kurama göre insanlar, başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Tevbe eden bireyin bu davranışı, çevresindekiler için eğitici bir mesaj taşıyarak davranışsal dönüşüm mümkündür.

3. Ontolojik Düzlemde Pedagojik Aktörler

Şekil 9. *Tevbenin Fibonacci Spiralinde Gelişimi*

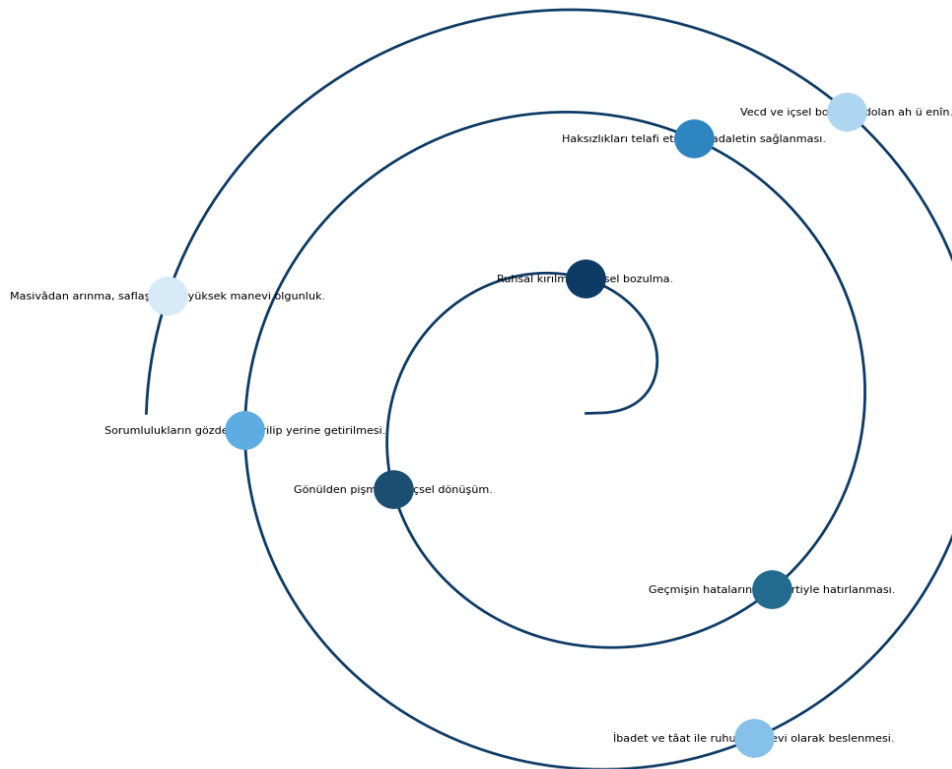
Spiral Gelişim Diyagramı

Bu modelde her adım bir sonraki halkaya doğru çıkar. Süreç hem ilerler hem de yoğunlaşır. Merkezde *İç deformasyon* →→ *Zirve: Masivâ endişesi* Spiral daha yuvarlak ve akıcı çizilir. Gülen'in tevbe makalesinde (2011), ferdin iç deformasyondan başlayarak özüne dönmesini sağlayan katmanlı ve yükselen bir dönüşüm olarak kurgulanır. Her açıklama Fibonacci spirali üzerindeki belirli noktalara düzgün şekilde yerleştirilir. Mavi tonlar koyudan açığa doğru geçiş yapar.

İç Deformasyon – bireyin bozulmuş, safvetten uzaklaşmış hâlidir. İlk adımda gönülden pişmanlık, geçmiş hatalara ürpertiyle dönüş gibi içe dönük hesaplaşmalar yer alır. İkinci adımda sosyal ve ahlaki restorasyon (haksızlığı düzeltmek, görev telafisi) gelir. İbadetle derinleşme, has tevbe ile metafizik boyuta geçişin ardından son adımda *Zirve – Masivâdan arınma* endişesiyle gelen yüksek ruhani titreşim. Bu aşama, bireyin sadece geçmişini değil, niyetlerini ve bilinçaltını dahi arındırmaya yönelik enfûsî bir sarsıntıyla sonuçlanır.

Altın oran doğada düzenli, estetik ve dengeli büyümeyi temsil eder. Tevbe süreci, sıradan bir hatadan dönme değil; orantılı, derinleşen, tekâmül eden bir yapıdır. Bu yüzden Fibonacci spirali, hem ruhsal gelişmeyi hem de yükselen bir vecd sürecini eşsiz biçimde temsil eder.

Katmanlı Halka Modeli (Tevbe Mertebeleri- Derinlik Katmanları)

Şekil 10. Katmanlı Halka Modeli (Tevbe Mertebeleri - Derinlik Katmanları)

Bu görsel, *tevbenin dönüşüm sürecini* Fibonacci spirali üzerinden simgeler. Spiral, içten dışa doğru daralarak her aşamada daha büyük bir alanı kapsar; bu da bireyin manevi yükselişini ve bilinç gelişmesini temsil eder.

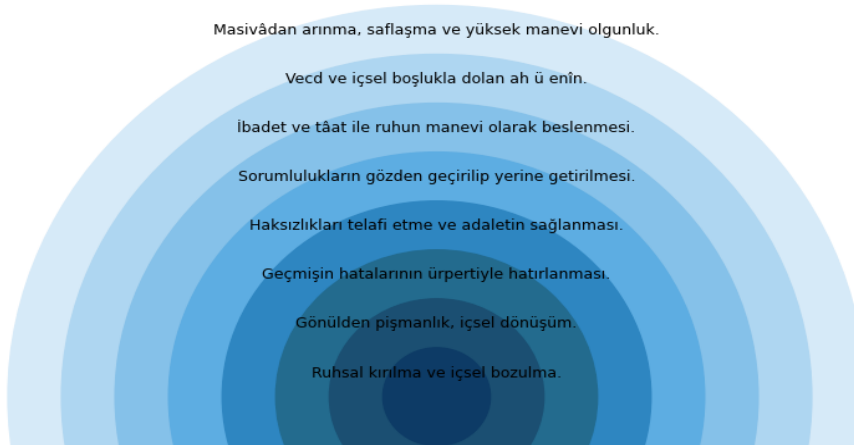
Renk geçişi, sürecin ruhi tonunu yansıtır. Baştaki *açık mavi*, başlangıçtaki iç kırılmayı ve fark edişi simgelerken; içe doğru yükseldikçe *koyu mavi*, kişinin dünyevî arzulardan arınarak ulaştığı yüksek bilinç (masivâdan arınma) seviyesini temsil eder. Mavi tonları, sürecin her bir aşamasını farklı bir tonla simgelenir. Spiral iç kısmı daha koyu mavi tonlarındayken, dış spiraller daha açık mavi tonlarındadır.

Tevbe Süreci: Katmanlı Manevî Mertebeler

Tevbe süreci, Gülen'in (2011) metninde, ferдин iç deformasyondan başlayarak öz benliğine dönüşünü sağlayan katmanlı ve yükselen bir manevî yolculuk olarak tasavvur edilir. Her bir katman, ferдин içsel arınma ve derinleşme sürecinde geçtiği aşamaları temsil eder.

Bu dönüşüm: İlk katmanda, iç deformasyonla başlayan bir kırılma anını barındırır. Ardından gelen her katman, ruhun tedrici olarak yenilenmesini, sorumluluklarının farkına varmasını, geçmişin yüklerinden arınmasını ve yüksek manevî idrake ulaşmasını temsil eder.

Bu katmanlı yapı, spiral (özellikle Fibonacci spirali) formunda modellenerek, sadece katmanların sırasını değil, aynı zamanda zaman içinde açılan, içten dışa büyüyen bir manevi seyri temsil eder. Bu görselleştirme, tevbenin sadece statik bir pişmanlık hali değil, sürekli ilerleyen, derinleşen ve zirveye ulaşan bir ruhsal inşa süreci olduğunu vurgular.

Şekil 11. *Tevbe Süreci: Katmanlı Manevî Mertebeler*

Bu görselde her bir daire bir manevî seviyeyi temsil eder. İçte doğru daralan katmanlar, bireyin tevbe sürecindeki ilerleyişini gösterir. Renk geçişi görsel hiyerarşiyi yansıtır. Tevbe burada yalnızca günahın terk edilmesi değil, bireyin saf hâline dönüşü ve içsel bütünlüğünü yeniden inşa etmesi süreci olarak tanımlanmıştır.

Bu metin, pedagojik bir çerçevede değerlendirildiğinde, bireyin ahlaki gelişimi, karakter eğitimi ve manevi farkındalık kazanması açısından önemli kavramlar içermektedir. Bu bağlamda, paragraftaki unsurlar altı temel boyutta incelenebilir ve bu unsurlar üzerinden bir analiz oluşturulabilir.

a. Gönülden Nedamet Etmek (Duygusal Farkındalık): Bu adım, bireyin hatasını içselleştirerek içsel bir pişmanlık duymasındır. Piaget (1932), ahlaki gelişimin empati ve içselleştirme yoluyla mümkün olduğunu savunur. Bu bağlamda, birey sadece dışsal yaptırımlarla değil, içten gelen bir farkındalıkla dönüşüm yaşar.

b. Eski Hataları Ürperti ile Hatırlamak (Hafızada Duygusal İz): Vygotsky'nin (1978) "yakın gelişim alanı" kuramı, bireyin öğrenme sürecinde geçmiş yaşantılarının önemini vurgular. Hataların bilinçli hatırlanması, ahlaki öğrenme sürecinde yeni davranış kalıplarının inşasına katkıda bulunur.

c. Haksızlıkları Gidermek ve Hakkı Tutmak (Sosyal Sorumluluk): Kohlberg'in (1981) ahlaki gelişim kuramında ileri düzeyler, toplumsal sözleşmeler ve evrensel etik ilkelerle ilişkilidir. Tevbenin bu yönü, bireyin toplumsal düzen ve adalet duygusunu yeniden inşa etmesiyle ilişkilidir.

d. Sorumlulukları Gözden Geçirmek (Öz-değerlendirme): Bu aşama bireyin kendine dönük eleştirel bir bakış kazanmasını ifade eder. Dewey (1933), eğitimin temelinde bireyin deneyimlerinden öğrenmesi gerektiğini belirtir. Bu bakışla, bireyin geçmiş hataları üzerinden kendi sorumluluklarını yeniden düzenlemesi, yapıcı bir öz değerlendirme sürecidir.

e. Ruhta Oluşan Boşlukları İbadet ve Gece Yolculukları ile Doldurmak (Spiritüel Rehabilitasyon): Bu ifade, bireyin manevî dünyasını yeniden inşa etme çabasını betimler. Frankl (1946), insanın anlam arayışının psikolojik iyileşmede temel unsur olduğunu savunur. Gece ibadetleri (teheccüd gibi), bireyin içsel anlam dünyasını besler.

f. Zikir, Fikir, Şükürün Dışındaki Hayat İçin Ağlamak (İleri Manevî Hassasiyet): Bu düzey, sufi terminolojide “hasların da ötesi” olarak nitelendirilen yüksek bir bilinç hâlidir. İbn Arabi (1980), bu hâli “fenâ” ve “bekâ” arasında salınan bir ruh hâli olarak ifade eder. Burada birey, mâsivâdan (Allah’tan başka her şeyden) arınma çabasına girer.

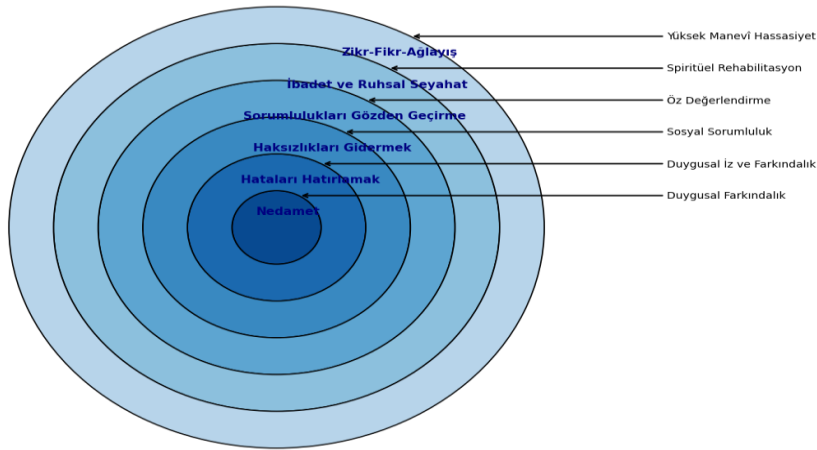
Katmanlar, *açık maviden koyu maviye* geçen tonlarla renklendirilmiş olup, bu renk geçişi *arınma ve saflaşma sürecini* simgeler. Her bir katmanın karşısında, o kavrama denk gelen *pedagojik karşılık* sağ tarafa yerleştirilmiş ve *oklarla kavramla ilişkilendirilmiştir*. Bu ilişki, bireyin içsel dönüşüm sürecinin eğitimsel boyutlarını yansıtır.

Görsel, manevi-ahlaki gelişimin nasıl katmanlı ve bütüncül bir şekilde pedagojik süreçlere yansıdığını sade ve sistematik bir biçimde sunar. Eğitimde **değer aktarımı**, **öz-farkındalık**, **duygusal gelişim** ve **sorumluluk bilinci** gibi kavramlarla doğrudan ilişkilidir.

Manevî Gelişim Katmanları ve Pedagojik Karşılıkları

Bu görsel, bireyin manevi gelişim sürecini dairesel bir modelle ifade eder. Altı eşit kalınlıkta daire halkasından oluşan yapıda, her halka bir **manevî kavramı** temsil eder ve bu kavramlar merkezden dışa doğru genişleyen bir gelişim yolculuğu sunar. Katmanlar küçülmek yerine genişledikçe, içsel farkındalığın dış dünyaya yansıyan bir öğrenme sürecine dönüştüğü vurgulanır.

Her manevî katmanın sağ tarafında, o katmanın **pedagojik karşılığı** oklarla belirtilmiştir. Bu karşılıklar, bireysel içsel gelişim ile eğitsel süreçler arasındaki ilişkiyi açıklar. Renk geçişleri, koyu maviden açık maviye doğru ilerleyerek, gelişim sürecinde ruhsal yoğunluktan daha sade, berrak ve açık bir bilinç düzeyine geçişi sembolize eder.

Şekil 12. Manevî Gelişim Katmanları ve Pedagojik Karşılıkları

Manevî Gelişim Katmanları ve Pedagojik Karşılıkları

6 adet eşit kalınlıkta daire katmanı vardır. Her bir daire halkasında tek bir manevi kavram yazılıdır. Sağ tarafa, okla gösterilen pedagojik karşılıklar yerleştirilmiştir. Renk geçişi koyu maviye doğru yoğunlaşır.

Sonuç ve Tartışmalar

Çalışma sonucunda İslami bir terim olan tevbe ve çeşitleri matematiksel olarak görselleştirilmiştir. Böylece yazılı olan bir mefhum gözle görünür bir şekle sokulmuştur. Matematiksel şekiller sonucu konunun çok daha anlaşılır olduğu kanaati hasıl olmuştur. Buna benzer diğer dini ve beşeri ilimlerdeki ıstılahların da görselleştirilmeleri mümkün görülmektedir. Tevbe ile eğitim arasında şahsi kemalat ve terbiye açılarından da ilişkiler kurulmuş ve her bir adımın yorumlarla benzerlikleri ortaya konulmuştur. Eğitim açısından tevbe ile benzerliklerin tespiti sonrası bazı değerlendirmelerin yapılabilmesi hasıl olmuştur. Görseller sayesinde disiplinler arası bir köprü kurulmuştur. Dini/metafizik bir kavram olan tevbe ile çağdaş pedagojik kuramları eşleştirilmiş ve manevi eğitimin pedagojideki karşılıkları görünür kılınmıştır.

Sonuç olarak, tevbenin üçlü yapısı bizlere, din eğitimi ve manevi gelişim için *kademeli, bireyselleştirilmiş ve bütüncül* bir öğretim modeli geliştirmek gerektiğini gösterir. Her bireyin manevî gelişim basamağı dikkate alınarak, onun anlayabileceği ve içselleştirebileceği seviyeden eğitim verilmesi, *etkili rehberlik* açısından vazgeçilmezdir. Bu model sadece bireysel değişimi değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümü de mümkün kılacak derinlikte bir pedagojik altyapıya sahiptir.

Bu çalışmadan elde edilen veriler ışığında özellikle *ahlak eğitimi, değerler eğitimi ve manevî rehberlik* alanlarında uygulanabilir olduğu görülmektedir.

Tartışmalar

Tevbenin ilk safhasında olduğu gibi eğitimsel anlamda ilk düzey, *öz değerlendirme, içsel motivasyon ve manevî sorumluluk bilinci* kazandırmaya dönük pedagojik yöntemlerle desteklenmelidir. Özellikle birey merkezli ve *duygusal gelişim odaklı öğrenme stratejileri*, bu tür bir gelişimi teşvik eder (Rogers, 1969).

Üçüncü düzey olan *haslar*, pedagojik anlamda klasik sınıf içi yöntemlerin ötesinde, *sezgi, iç görü ve derin tefekkür* gibi süreçlerle eğitilmesi gereken bireylerdir. Bu tür bireyler için *tasavvufî disiplinler* temel alınabilir; çünkü burada hedef artık davranışı değiştirmek değil, *varoluşu dönüştürmektir*. Bu nedenle *murâkabe (kendini sürekli ilahî huzurda hissetme), halvet*

(tefekür ortamı oluşturma), zikir ve hatırlatma gibi ruhsal eğitim metotları bu bireylerin gelişimini destekleyecektir. Bu yaklaşım, Maslow'un (1943) ifade ettiği *kendini gerçekleştirme* basamağı ile doğrudan örtüşmektedir. Bu düzey, eğitim psikolojisinde *kendini gerçekleştirme* (self-actualization) kavramına karşılık gelir (Maslow, 1943). Birey, tüm varoluşunu Allah'a yaklaşma amacıyla düzenler.

Öz yansıma günlükleri ile öğrenciler, kendi hatalarını ve bu hatalara dair hissettiklerini yazılı olarak ifade eder (Dewey, 1933). Empati geliştirme etkinlikleri yapılarak başkalarının yaşadığı haksızlıklar üzerinden empatik düşünce geliştirilir (Piaget, 1932). Toplumsal sorumluluk projeleri vesilesiyle öğrencilerin geçmişteki hatalı davranışlarını telafi etmeleri için toplum hizmeti etkinlikleri tasarlanır (Kohlberg, 1981). *İbadet ve sessiz düşünme alanları* yaparak okullarda manevi düşünce ve meditasyona uygun alanlar ayrılabilir (Frankl, 1946).

Kaynakça

- Aktaş, M. (2015). Pedagojik Yaklaşımlar ve Matematiksel Modeller. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 230-245.
- Aysel, M., Yücel, D., Ülkü, E., Akdag, M. M., & Gül, S. (2025b). Yusuf Suresinin Psikoloji, Pedagoji, Sosyoloji ve İlahiyat Temelinde Matematiksel Görselleştirmeler Yoluyla Analizi. *International Journal of Science and Wisdom (IJSW Journal)*, (e-ISSN: 2944-814X) 2(3), 71-91. DOI: 10.52096/IJSW.02.03.04
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Prentice-Hall.
- Bloom, B. S., Krathwohl, D. R., & Masia, B. B. (1964). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook II: Affective Domain*. David McKay Company.
- Buber, M. (1970). *I and Thou*. (W. Kaufmann, Trans.). Charles Scribner's Sons. (Original work published 1923).
- İmam Buhârî (2013). *Sahih-i Buhari*. (Ter. Mehmed Sofoglu), Ötüken Yayınları.
- Dewey, J. (1933). *How We Think*. D.C. Heath.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.
- Er, Ü., Yücel, D., Aysel, M., Akdag, M. M. & Gül, S. (2025a). Matematiksel Modellemeler Yoluyla Bediüzzaman'ın Altıncı Söz Risalesinin Kavram İlişkilerinin Görselleştirilmesi ve Analizi. *International Journal of Social Sciences*, 9(37), 160-219. DOI 10.52096/usbd.9.37.09

- Er, Ü., Yücel, D., Aysel, M., Akdag, M. M. & Gül, S. (2025c). Birinci Söz'e Kavramlararası Bir Yaklaşım ve Matematiksel Modelleme Denemesi. *International Journal of Science and Wisdom*, 2(2), 25-97.
- Er, Ü., Yücel, D., Aysel, M., Akdag, M. M. & Gül, S. (2025d). Explaining The Treatise on Nature (Tabiat Risalesi) with Mathematical Modeling and Visualizing It Via Python Code. *Journal of Criminology Sociology and Law*, 6(12), 25-75. DOI:10.52096/jcsl.06.12.03
- Er, Ü., Yücel, D., Aysel, M., Akdag, M. M. (2025b). Bediüzzaman'ın İkinci Söz Eserindeki Kavramların Matematiksel Modelleme Yoluyla Bağlılarının Analizi. *Journal of Quranic Studies and Modern Science*, 5(10), 39-89. DOI 10.52096/jqsms.5.10.04
- Er, Ü., Yücel, D., Gül, S., Uygur, E. O., Yavaş, İ., Aysel, M., Salık, Ş., Aydın, B. ve Akdağ, M. (2022). Tevekkül Kavramına Metodolojik bir Çerçeve Denemesi – I. (A Methodological Framework Study on the Concept of Resignation in Islam) *Journal of Quranic Studies and Modern Science*, 2(3), 28-60.
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American Psychologist*, 34(10), 906-911. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906>
- Frankl, V. (1946). *Man's Search for Meaning*. Beacon Press.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Herder and Herder.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books.
- Gülen, F. (2011). *Kalbin Zümriü Tepeleri I*. Nil Yayınları.
- Kalkan, M. (2018). Eğitimde Duygusal Gelişim ve Matematiksel Modelleme. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 102-120.
- Kohlberg, L. (1981). *Essays on moral development: Vol. I. The philosophy of moral development*. Harper & Row.
- Lickona, T. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam Books.
- MacIntyre, A. (1981). *After Virtue: A Study in Moral Theory*. University of Notre Dame Press.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass.
- Montessori, M. (1967). *The Absorbent Mind*. Holt, Rinehart and Winston.
- Muhammed İbn Arabî (1980). *Fütûhât-ı Mekkiyye*. (Haz. A. Afifi). Kahire.

- Piaget, J. (1932). *The Moral Judgment of the Child*. Free Press.
- Piaget, J. (1970). *Structuralism*. Routledge.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Rogers, C. (1961). *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Houghton Mifflin.
- Rogers, C. R. (1969). *Freedom to Learn*. Charles E. Merrill.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and Human Behavior*. Macmillan.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Yücel, D., Er, Ü., Aysel, M., Akdag, M. M. & Gül, S. (2025). Yusuf Suresinin Anlam İlişkileri ve Hikâye Birleşenlerinin Python Kodlu Matematiksel Görselleştirmelerle Tahlili. *International Journal of Social Sciences IJSS*, 9(41), 01-42. DOI 10.52096/usbd.9.41.01
- Zehr, H. (2002). *The Little Book of Restorative Justice*. Good Books.
- Zimmerman, B. J. (2000). *Attaining Self-Regulation: A Social Cognitive Perspective*. In *Handbook of Self-Regulation*, (edited by Boekaerts, Pintrich & Zeidner), Academic Press.